

השיב רב פפא: וְאֵלָא מַה בִּרְצוֹנָךְ לוֹמַר, שְׁאִין הִנְפִּילָה מִכְחוּ כָלָל, אִי לֹא בָּחוּ הוּא, אִם כֵּן, תִּיּוּל לְמַחַת – הִיָּה לֹא לִפְּוֹל כִּנְגַד מִקּוֹם הוֹרִיקָה וְלֹא לִלְכַת לְצַדִּידִים.

מִסִּיקָה הִגְמָרָא: אֵלָא עַל כִּרְחָךְ יֵשׁ לִפְרֵשׁ שֶׁהִלִּכְתָּ הָאֵבֶן הִיא מִכַּח הוֹרִיקָה, אֵלָא שְׁאִינָה מִמְשִׁיכָה לַעֲלוֹת כִּיּוֹן שֶׁנִּחְלַשׁ כַּח הוֹרִיקָה, אֲבָל עֵדִיין בִּנְחָשׁ שֶׁל הוֹרֵק הוּא הַגּוֹרֵם לֵאבֹן לִפְּוֹל בְּצַדִּידִים, וְחִיב הוֹרֵק.

הִגְמָרָא דִּנְה בַעֲנִין רְצִיחַת אֶדָם הַנוּטָה לְמוֹת: תִּנּוּ רִבְנָן בִּבְרִייתָא, אֶדָם שֶׁהִכּוּהוּ עֲשָׂרָה בְּנֵי אָדָם בְּעֶשְׂרֵה מְקֻלּוֹת, וְמָת, הִדִּין שְׁבִין שֶׁהִכּוּהוּ בְּכֶת אַחַת, בֵּין בְּזֶה אַחֵר זֶה, כּוֹלֵם פְּטוּרִין, אֵלּוּ הֵם דְּבָרֵי חֲכָמִים. רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בֶּתְרִיא אָמַר, בְּזֶה אַחֵר זֶה, הָאֲחֵרִין חִיִּיב, וְאִף שֶׁגַם בְּלַעֲדֵיהּ הִיָּה זֶה גּוֹסֵס, חִיִּיב, מִפְּנֵי שֶׁקִּירֵב אֶת מִיתָתוֹ.

מִקּוֹר דְּבָרֵי הַתְּנָאִים: אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, וְשִׁנְיָהּ מִקְרָא אַחֵר דִּרְשׁוּ, שְׁנֵאמַר (ויקרא כד יז) 'וְאִישׁ כִּי יִכֶּה כָּל נֶפֶשׁ אָדָם מוֹת יוֹמָת', רִבְנָן סְבָרִי שֶׁמִּשְׁמַעוֹת 'כָּל נֶפֶשׁ', שְׁאִין הוֹרֵק חִיִּיב עַד דְּאִיכָּא בְּנִרְצָא כָּל הַנֶּפֶשׁ, אֲבָל לֹא אִם כִּבְר נִיטֵל חֶלֶק מִנֶּפֶשׁוֹ וְנַעֲשֶׂה גּוֹסֵס. וְרַבִּי יְהוּדָה בֶּן בֶּתְרִיא סְבָר שֶׁמִּשְׁמַעוֹת 'כָּל נֶפֶשׁ', שְׁחִיב אִף אִם נִיטֵל כָּל דֶּהוּא 'כָּל שֶׁהוּא' מִהַנֶּפֶשׁ, וְכַגּוֹן הוֹרֵק גּוֹסֵס.

רַבָּא מַצְמִיעַם אֶת מַחְלוֹקַת הַתְּנָאִים: אָמַר רַבָּא, תָּבֵל מוֹדִים בְּהוֹרֵק אֶת הַטְרִיפָה – אֶדָם עִם פְּגִיעָה קֶשֶׁה בְּגוֹפּוֹ וְסוֹפּוֹ לְמוֹת, שְׁהוּא פְּטוֹר, מִשּׁוּם שֶׁטְרִיפָה נֶחֱשֵׁב כַּהֲרוּג. וְכֵן בְּהוֹרֵק גּוֹסֵס – הַנוּטָה לְמוֹת בִּידֵי שְׂמִינִים, שֶׁלֹּא הִכּוּהוּ אֵלָּא חֲלָה מֵאֲלִילוּ, שְׁהוּא חִיִּיב, כִּי מִקְצַת הַנֶּפֶשׁ שֵׁשׁ בּוּ זֶה הִיא כֹּל הַנֶּפֶשׁ שֶׁלֹּא הוֹרֵקָה נִטֵּל אֶת כּוֹלָהָ. לֹא נִחְלְקוּ אֵלָּא לְגוֹסֵס בִּידֵי אָדָם, כַּגּוֹן זֶה שֶׁהִכּוּהוּ הָרַאשׁוֹנִים וְבֹא אַחֵר וְהַמֵּיתוֹ. מִרְּ מִדְּמֵי לִיָּה – רַבְנָן מְדַמִּים אוֹתוֹ לַטְרִיפָה, שְׁהוּא כִּמְתַּ וְהוֹרוּגוֹ פְּטוֹר, וְכִר – רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בֶּתְרִיא מְדַמֵּי לִיָּה לְגוֹסֵס בִּידֵי שְׂמִינִים שְׁהוּא כַּחֵי וְהוֹרוּגוֹ חִיִּיב.

הִגְמָרָא מְבַרֵּר מַדּוּעַ לֹא קִיבְלוּ אֶחָד אֶת סִבְרַת חֲבִירוֹ. שְׁוֹאֵלַת הִגְמָרָא: מָאן דְּמְדַמֵּי לִיָּה לַטְרִיפָה, מָאִי מְעַמָּא לֹא מְדַמֵּי לִיָּה לְגוֹסֵס בִּידֵי שְׂמִינִים. וּמְשִׁיבָה: גּוֹסֵס בִּידֵי שְׂמִינִים, לֹא אִתְּעָבִיד בִּיה מְעַשָּׂה – לֹא נַעֲשֶׂה בּוּ מַעֲשֶׂה, אֵלָּא חֲלָה מֵאֲלִילוּ, וְלִכֵּן מִקְצַת הַנֶּפֶשׁ שֶׁבּוּ זֶה הִיא כֹּל הַנֶּפֶשׁ שֶׁלֹּא הוֹנוּטָה חִיִּיב, אֲבָל הָאִי – גּוֹסֵס בִּידֵי אֶדָם אִתְּעָבִיד בִּיה מְעַשָּׂה עַל יַדִּי הָרַאשׁוֹן, שְׁהוּא נִטֵּל מִקְצַת נֶפֶשׁוֹ, וְהַשְׁנִי אִינוּ נִיטֵל אֵלָּא אֶת הַחֶלֶק הַנּוֹתֵר. שְׁוֹאֵלַת הִגְמָרָא: וְמָאן דְּמְדַמֵּי לִיָּה לְגוֹסֵס בִּידֵי שְׂמִינִים, מָאִי מְעַמָּא לֹא מְדַמֵּי לִיָּה לַטְרִיפָה. וּמְשִׁיבָה: טְרִיפָה, מִחֲתָבֵי סִימָנִים – נִחְתְּבוּ הוֹשֵׁט אוּ הַקְנָה, שֶׁהֵם סִימְנֵי חַיּוֹת, וְכִרּוּר שֶׁלֹּא יִחִיד, אֲבָל הָאִי – גּוֹסֵס בִּידֵי אֶדָם לֹא מִחֲתָבֵי סִימָנִים, וְאִין הִדְבֵּר בְּרוּר שִׁמּוֹת, שֵׁשׁ מִיעוּט גּוֹסֵסִים שְׁחִיִּים.

בְּרִיתָא בַעֲנִין זֶה: תִּנּוּ תְנָא קָמִיה – שְׁנֵה תֵנָא לִפְנֵי דִרְבִּי שִׁשְׁתִּי. נֵאמַר (ויקרא כד יז) 'וְאִישׁ כִּי יִכֶּה כָּל נֶפֶשׁ אָדָם מוֹת יוֹמָת', 'כָּל נֶפֶשׁ' מִשְׁמַע כָּל שֶׁהוּא מִהַנֶּפֶשׁ, לְהִכְיָא – לְרִבּוֹת הַמִּכָּה אֶת חֲבִירוֹ וְאִין בּוּ – אִין בְּמִכָּה זֶה בְּרִי לְהִמָּית, וְכֹא אַחֵר וְהִמָּיתוֹ שְׁהוּא חִיִּיב. מִקְשָׁה רַב שֶׁשֶׁת: אִם בְּהִכָּאת הָרַאשׁוֹן אִין בּוּ בְּרִי לְהִמָּית, פְּשִׁיטָא שְׁאֲחֵרוֹן חִיִּיב, שְׁהִי הֵרֵק אֶדָם שֶׁלֵּם. אֵלָּא כִּךְ יֵשׁ לַשְׁנוֹת אֶת הִבְרִיתָא, אִם יֵשׁ בּוּ בְּרִי לְהִמָּית, וְהִי הַמוֹכָה גּוֹסֵס, וְכֹא אֵלָּא וְהִמָּיתוֹ, שְׁהוּא חִיִּיב. וְסָתְמָא – בְּרִיתָא זֶה שֶׁנִּשְׁנָתָה בִּסְתָם 'שֶׁלֹּא תִפְרֹשׁ מִי שִׁנְאָה' הִיא כְּדַעַת כְּרִבִּי יְהוּדָה בֶּן בֶּתְרִיא, הַסּוֹבֵר שֶׁהוֹרֵק אֶת הַגּוֹסֵס בִּידֵי אֶדָם חִיִּיב.

רַבָּא מְבִיא כַּמָּה דִּינִים הַנוֹגְעִים לַטְרִיפָה: אָמַר רַבָּא, תְּהוֹרֵק אֶת הַטְרִיפָה פְּטוֹר, שְׁהוּא כַּהֲרוּג. וּמְטְרִיפָה שֶׁהֵרֵק בְּרִיא בְּפִנֵּי בֵּית דִּין שֶׁל כ"ג דִּינִים חִיִּיב, וְאִם הֵרֵק שְׁלֹא בְּפִנֵּי בֵּית דִּין, אֵלָּא בְּפִנֵּי עֵדִים, פְּטוֹר. וּמִפְּרֵשׁ רַבָּא: הֵרֵק בְּפִנֵּי בֵּית דִּין (מָאִי מְעַמָּא) חִיִּיב, דְּכִתְבִי (דְּבָרִים יג ו) 'וְכִעֲרַתְּ הָרַע מִקִּרְבְּךָ', וְהִי רֵאוּהוּ הַבֵּית דִּין שְׁרָצָה. הֵרֵק שְׁלֹא בְּפִנֵּי בֵּית דִּין, אֵלָּא בְּפִנֵּי עֵדִים, פְּטוֹר, דְּהוּיָא לָהּ – שְׁהִי עֵדוֹת זֶה הִיא עֵדוֹת שְׁאִי אֶתָּה יָכוֹל לְהוֹמָתָה, שְׁאִם יִחְזּוּ הָעֵדִים, לֹא נוֹכַל לְקַיֵּם 'וְעֲשִׂיתָם לּוּ בְּאֶשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאֲחֵרִי' (דְּבָרִים טז ט), שְׁכִיּוֹן שׁוֹמְמוֹ לְהַרְגוֹ אֶדָם שְׁהוּא כִּבְר כַּהֲרוּג, לֹא יִחִידוּ נִהַרְגִים, וְכָל עֵדוֹת שְׁאִי אֶתָּה יָכוֹל לְהוֹמָתָה, לֹא שְׁמָה עֵדוֹת.

דִּין נוֹסֵף: וְאָמַר רַבָּא, הָרֹבֵעַ מִמִּשְׁכָּב זָכּוּר אֶת הָאֶדָם שְׁהוּא טְרִיפָה, חִיִּיב מִיתָתוֹ. וְטְרִיפָה שֶׁרִבֵּעַ, דּוּקָא אִם רַעַב בְּפִנֵּי בֵּית דִּין, חִיִּיב, אֲבָל

שְׁלֹא בְּפִנֵּי בֵּית דִּין, אֵלָּא בְּפִנֵּי עֵדִים, פְּטוֹר. וּמִפְּרֵשׁ רַבָּא: בְּפִנֵּי בֵּית דִּין חִיִּיב, דְּכִתְבִי (דְּבָרִים יג ו) 'וְכִעֲרַתְּ הָרַע מִקִּרְבְּךָ'. אֲבָל שְׁלֹא בְּפִנֵּי בֵּית דִּין, אֵלָּא בְּפִנֵּי עֵדִים, פְּטוֹר, דְּהוּיָא לָהּ עֵדוֹת זֶה עֵדוֹת שְׁאִי אֶתָּה יָכוֹל לְהוֹמָתָה.

שְׁוֹאֵלַת הִגְמָרָא: הָא תוּ – מַה שֶׁהַשְּׁמִיעַ רַבָּא דִּין טְרִיפָה שְׁרַבַע לְמָה לִּי, תִּינּוּ תָךְ – הִלָּא שׁוֹה זֶה לַטְרִיפָה שְׁרָצָה, וְכִבְר הַשְּׁמִיעַ דִּינוֹ קוֹדֵם. מְשִׁיבָה הִגְמָרָא: לֹא מִשּׁוּם כִּךְ כִּפֵּל רַבָּא אֶת דְּבָרֵיהּ, אֵלָּא הָרֹבֵעַ אֶת הַטְרִיפָה אִיצְטְרִיכָא לִיָּה לְהַשְׁמִיעַ שְׁהוּא חִיִּיב, מִהוּ דְּתִימָא לִיָּהוּ כְּמָאן – שְׁמָא תֵאמְרוּ שְׁהוּא כְּמִי דְּמִשְׁמַשׁ מֵת וְלִכֵּן לִפְטוֹר, קָא מְשַׁמַּע לָן שְׁלֹא, דְּעִיקַר אִיסוּר עֵרִיוֹת מְשׁוּם תִּנְאָה הוּא, וְהָא וְהַרְבּוּעַ טְרִיפָה אִיתְּ לִיָּה 'יֵישׁ לָן תִּנְאָה, וְלִכֵּן לַעֲנִין זֶה טְרִיפָה כַּח.

דִּין נוֹסֵף: וְאָמַר רַבָּא, עֵדִים שֶׁהִעִידוּ בְּטְרִיפָה לְחִיבּוֹ מִיתָתוֹ, וְלֵאחֵר מִכֵּן חֲזוֹמִן, אִין נִהְרִינָן, כִּי לֹא זָמְמוּ אֵלָּא עַל אֶדָם שְׁהוּא כַּהֲרוּג. עֵדִי עֵדִים שֶׁהֵם עֲצָמִים שְׁטְרִיפָה שֶׁהִעִידוּ לְחִיבּוֹ אֶדָם מִיתָתוֹ וְחֲזוֹמִן, נִהְרִינָן, שְׁהִי כְּתוּב (דְּבָרִים יג ו) 'וְכִעֲרַתְּ הָרַע מִקִּרְבְּךָ'.

רַב אֲשִׁי חוֹלֵק עַל רַבָּא: רַב אֲשִׁי אָמַר, אֲפִילוּ עֵדִי – עֵדִים שֶׁהֵם טְרִיפָה שֶׁהוֹזְמוּ, אִין נִהְרִינָן, לְפִי שְׁאִינָן בְּזוֹמְמִי וְזוֹמְמִין – לְפִי שְׁאִלוֹ הַמַּעֲדִידִים נִגְמִם, אִין עֵדוֹתָם עֵדוֹת, כִּי אִי אֲפֻשֵׁר לְהוֹזִימָה, מִשּׁוּם שֶׁלֹּא בָּאוּ לְהַרְגוֹ אֵלָּא אֲנָשִׁים שֶׁהֵם טְרִיפָה.

דִּין נוֹסֵף: וְאָמַר רַבָּא, שׁוֹר שְׁהוּא טְרִיפָה, שֶׁהֵרֵק אֶדָם, חִיִּיב סְקִילָה, וְשׁוֹר שֶׁל אָדָם טְרִיפָה שֶׁהֵרֵק, פְּטוֹר, וְכֹא מְעַמָּא שְׁפִטוֹר, דְּאָמַר קְרָא (שְׁמִית כֹּא בַט) 'הַשּׁוֹר יִסְקָל וְגַם בְּעֵלְיוֹ יוֹמָת', לְלַמֵּד שֶׁכָּל הִיכָא דְּקָרְנָא בִּיה 'וְגַם בְּעֵלְיוֹ יוֹמָת' – בֹּאוּפֵן שְׁשִׁיךְ לִדּוֹן עַל מִיתַת בַּעַל הַשּׁוֹר, קָרְנֵינוּ בִּיה – יֵשׁ לְקִיָּם 'הַשּׁוֹר יִסְקָל', וְכָל הִיכָא דְּקָרְנֵינוּ בִּיה 'וְגַם בְּעֵלְיוֹ יוֹמָת', לֹא קָרְנֵינוּ בִּיה 'הַשּׁוֹר יִסְקָל'. וְכֹאן שְׁבַעַל הַשּׁוֹר הוּא טְרִיפָה, וְאִם הֵרֵק נֶפֶשׁ אִינוּ נִהַרֵק עַל פִּי עֵדִים, כֵּן שׁוֹר שֶׁהֵרֵק, אִינוּ נִסְקָל.

רַב אֲשִׁי חוֹלֵק עַל רַבָּא: רַב אֲשִׁי אָמַר, לֹא רַק שׁוֹר שֶׁל טְרִיפָה פְּטוֹר, אֵלָּא אֲפִילוּ שׁוֹר שְׁהוּא טְרִיפָה נָמִי וְגַם כֵּן שֶׁהֵרֵק, פְּטוֹר. וְשׁוֹאֵל: מָאִי מְעַמָּא שְׁפִטוֹר. וּמְשִׁיבָה: בֵּינָן דְּאִילוּ בְּעֵלִים הִיָּה טְרִיפָה וְהֵרֵק, הוּא פְּטוֹרִי – הִיָּה פְּטוֹר, גַּם שׁוֹר שְׁהוּא טְרִיפָה נָמִי פְּטוֹר, שְׁמִיתַת הַשּׁוֹר הוֹקְשָׁה לְמִיתַת הַבְּעֵלִים.

שְׁנִינוּ בְּמִשְׁנֵיתֵינוּ, שִׁישָׁה בּוּ אֶת הַכָּלֵל וְכִי פְטוֹר. הַשִּׁיךְ בּוּ אֶת הַנַּחֲשׁ, רַבִּי יְהוּדָה מַחֲיִיב וְחֲכָמִים פּוֹטְרִין.

מִבִּארַת הִגְמָרָא: אָמַר רַב אֶתָּה בְּרִי יַעֲקֹב, בְּשִׁתְּמִצָּא לִזְמֵר – כִּשְׁתַּדְּקֵךְ בְּדְבָרֵי הַתְּנָאִים, תִּמְצָא שֶׁלְּבָבְךָ רַבִּי יְהוּדָה, הַמַּחֲיִיב אֶת הָאֶדָם שֶׁהִשִּׁיךְ נֶחֱשׁ בַּחֲבִירוֹ, אָרְס נֶחֱשׁ בֵּין שִׁנְיֵי הוּא עוֹמֵר, וְכִשְׁאֵדִם נּוֹעֵץ שִׁנְיֵי הַנַּחֲשׁ בַּחֲבִירוֹ וְהֵאֲרַס שְׁבָחוֹ הוֹרֵק, אִין זֶה 'גְּרָמָא' אֵלָּא כְּמִי שֶׁתּוֹקַע סִכִּין בְּבִטְנוֹ, לְפִיקָד הַמִּכְבִּישׁ, דִּינוּ בְּסִיפֵיהּ כְּדִין רִיצָה. וְנֶחֱשׁ פְּטוֹר, מִשּׁוּם שֶׁהֵאֲרַס יָצָא בְּלֹא כּוּוֹנֵת הַנַּחֲשׁ, וְלְבָבְךָ חֲקָמִים, הַפּוֹטְרִים אֶת הַמִּכְבִּישׁ, אָרְס נֶחֱשׁ אִינוּ עוֹמֵד בֵּין שִׁנְיֵי אֵלָּא מְעַמָּא הוּא מְקִיא בְּשַׁעַת נִשְׁכִּיהָ, לְפִיקָד נֶחֱשׁ בְּקִיקָלָהּ, כְּדִין שׁוֹר שֶׁהִמָּית, וְהַמִּכְבִּישׁ פְּטוֹר, שֶׁלֹּא הוּא גִמַּר אֶת הָרִיצָה אֵלָּא רַק גִּרַם שֶׁנֶּחֱשׁ יָקִיא אֶרֶס וְיִהַרְגֵנוּ.

משנה

הַמִּכָּה אֶת חֲבִירוֹ, בֵּין בְּאֶבֶן בֵּין בְּאֲזָרוֹ, וְאִמְרוּהוּ לְמִיתָה – וְהַתְּבוּנוֹ הַבֵּית הַדִּין בְּמִכְתּוֹ וְשִׁיעֵרוֹ שִׁמּוֹת, וְאַחֵר כִּךְ הִיָּקֵל – הוֹטֵב מִצְּבוּ מִמָּה שֶׁהָיָה בַּתְּחִלָּה, וְאִמְרוּהוּ שִׁיחִיה, וְלֵאחֵר מְבָאן הַכְּבִיד הַחֲזִיל וְמָת, הִדִּין שֶׁהוֹרֵק חִיִּיב, שֶׁנִּרְאָה שְׁמַת מִחֲמַת הַמִּכָּה, אֵלּוּ הֵם דְּבָרֵי חֲכָמִים. רַבִּי נְחֵמְיָה אָמַר, פְּטוֹר מִשּׁוּם שֶׁרָגְלִים לְדָבָר – הַדְּבָרִים מוֹכִיחִים שֶׁלֹּא מֵת מִחֲמַת מִכָּה זֶה, שְׁהִי הִיָּקֵל בִּנְיַתָּם.

גמרא

מִקּוֹר לְדְבָרֵי הַתְּנָאִים: תִּנּוּ רִבְנָן בִּבְרִיתָא, אֶת הַדְּרָשָׁה הוּא דִּרְשִׁי רַבִּי נְחֵמְיָה, נֵאמַר (שְׁמׁוֹת כֹּא יחיד) 'וְכִי יִרְבִּין אֲנָשִׁים וְהָכָה אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ בְּאֶבֶן אוּ בְּאֲזָרוֹ וְלֹא יָמוּת וְנָפַל לְמִשְׁכָּב, אִם יָקוּם וְהִתְחַלֵּף בְּחַיָּין

סנהדרין דף עז עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שני) רלה

מרתצת הגמרא: חד – היתור השני שכתוב 'אם יקום והתהלך
בחוצה על משענתו', ללמד שאם אָמְדוּהוּ לְמִיתָה וְחָתָה, המכה פטור
ממיתה וחייב ממון כדין חובל בחבירו. וחד – והיתור הראשון,
שכתוב 'ולא ימות', ללמד שאם אָמְדוּהוּ לְחַיִּים וְחָתָה, פטור ממיתה,
אלא יתן דמי שבת וריפוי, כפי שאמדוהו תחילה.
מקור לאמדוהו לחיים ומת לפי רבי נחמיה: ורבי נחמיה, שדורש
את שני היתורים באופן אחר, סובר שלענין אָמְדוּהוּ לְחַיִּים וְחָתָה, לא
צריך קרא, שְׁתֵּי כְּשֵׁאמְדוּהוּ שְׁלֵא יָמוּת, וְצֵלָה שְׁבִתָה וְרִפּוּאָה, וְאִם
וּלְמִדּוֹ לְעֵיל (א) שכל שיצא מבית דין זכאי, אין מחזירים אותו
לדונו לחובה, שנאמר (שמות כג ו) 'וְצִדִּיק אֵל תִּהְיֶה' וגו'.
הגמרא מביאה ברייתא השונה את מחלוקתם של רבי נחמיה
וחכמים: תנו רבנן, הַמֵּכָה אֶת חֲבִירוֹ וְאָמְדוּהוּ לְמִיתָה, וְחָתָה –
ונתפא לגמרי, פּוֹטְרִין אוֹתוֹ לְדַבְרֵי הַכֹּל. אָמְדוּהוּ לְמִיתָה, וְחָתָה
מִמֶּה שֶׁחָתָה וְנִאֲמַד לְחַיִּים, הַדִּין שְׁאוּמְדִין אוֹתוֹ אוֹמֵד שְׁנֵי לְמִמוֹן,
כְּמָה רָאוּי הוּא לְשַׁכֵּב מְחוּלֵי זֶה, וְכֵמָה יַעֲלֶה שְׁבִתָה וְרִפּוּאָה, וְאִם
לְאַחֵר בֶּן הַכְּבִיד וְחָתָה, אֵין הַמֵּכָה חַיִּיב מִיתָה אֲלָא אֲלָא אַחֵר אוֹמֵד
הַמֵּשְׁעָנָה, שְׁאִמְדוּהוּ לְמִמוֹן, וּמִשְׁלָם כִּדָּין חוּבֵל בְּחִבְרֵה, אֲלוֹ הֵם
דְּבָרֵי רַבִּי נְחֶמְיָה, וְהַכְּסִים אוֹמְרִים, אֵין אוֹמֵד אַחֵר אוֹמֵד – אֵין
הַאֲמוּד הַשְּׁנִי וְשִׁאמְדוּהוּ בְּשַׁעַה שְׁהוּקֵל חוּלִין מוֹצִיא מִכֹּל
הַאֲמוּד הָרִאשׁוֹן וְשִׁאמְדוּהוּ לְמִיתָה לְהַשְׁבִּיבוֹ כִּיּוֹצֵא מִבֵּית דִּין
זְכָאי, אֲלָא הִרִי הוּא בְּחֻזְקָה הַאֲמוּד הָרִאשׁוֹן עַד שִׁתְּרַפָּא לְגַמְרִי,
וְאִם מֵת מִתּוֹךְ חוּלִין, הַמֵּכָה חַיִּיב מִיתָה.
ברייתא נוספת בענין זה: תָּנִיא אֵינָהּ – שְׁנֵינוּ בְּבִרְיָא אַחֲרָה,
אָמְדוּהוּ לְמִיתָה וְאַחֵר כֶּךָ הִיקֵּל, אוֹמְדִין אוֹתוֹ לְחַיִּים, וּפּוֹטְרִים אֶת
הַמֵּכָה מִמִּיתָה. וְאִם אִמְדוּהוּ לְחַיִּים, וְאַחֵר כֶּךָ הַכְּבִיד וְחָתָה, אֵין
אוֹמְדִין אוֹתוֹ לְמִיתָה – אֵין סוֹתְרִים אֶת הַדִּין לוֹמַר, טַעֲנִינוּ בְּאֲמוּד
הָרִאשׁוֹן וְיֵשׁ לְחַיִּיב אֶת הַמֵּכָה, שְׁהִרִי כְּבִר יָצָא מִבֵּית דִּין זְכָאי. וְאִם
אָמְדוּהוּ לְמִיתָה וְחָתָה מִמֶּה שֶׁחָתָה וְנִאֲמַד לְחַיִּים, הַדִּין שְׁאוּמְדִין אוֹתוֹ
אוֹמֵד שְׁנֵי לְמִמוֹן, וְאִם לְאַחֵר בֶּן הַכְּבִיד וְחָתָה, אֵין הַמֵּכָה חַיִּיב מִיתָה
אֲלָא מִשְׁלָם נֶזֶק וְצֵעַר וְכֹמוֹ כֶּךָ רִפּוּי שְׁבִתָה וּבּוֹשֶׁת לְיֹדְרִים, וְכֹמוֹ
שִׁאמְדוּהוּ בְּאֲמוּד הַשְּׁנִי. שְׁוֹאֵלָה הַבְּרִייתָא: מֵאֵימָתִי מִשְׁלָם – לְפִי
אִיזוֹ שַׁעַה מִשְׁעָרִים אֶת דְּמֵי הַנּוֹק. וּמִשְׁבִּיבָה: מִשְׁעָה שֶׁחָתָה, כְּלוֹמַר
אוֹמְדִים כְּמָה הִיא שׁוֹה קוֹדֵם הַהֲכָא, וְכֵמָה הִיא שׁוֹה מִיד
לְאַחֲרֶיהָ, וְנוֹתֵן אֶת הַהֲפָרֶשׁ, וְאֵין אוֹמְרִים שְׁכִין בְּשַׁעַה שְׁמִיד
לְאַחֵר הַהֲכָא לֹא הִיא דִּינוֹ לְהִיאֲמַד לְמִמוֹן, לֹא נִשְׁעַר אֶת הַנּוֹק
אֲלָא לְפִי מָה שְׁהוּא עֲכָשִׁי, שְׁכַבְר הוּקֵל חוּלִין. אוֹמֵרֵת הַגְּמָרָא:
וְתִתָּמָא – וּבְרִייתָא זוֹ שֶׁנִּשְׁתַּנָּה בְּסֵתֵם הִיא פְּרִכִּי נְחֶמְיָה, הַסּוֹבֵר
שִׁאמְדוּהוּ לְמִיתָה וְהִיקֵּל וְשׁוֹב הַכְּבִיד וְחָתָה, פְּטוֹר.

משנה

משנה זו דנה על האופנים בהם הרציחה נעשית בדרך שונה
מכוונת הרצח.
זרק אבן ונתפזר להרוג את הנהמה ותרג את האדם שעמד על ידה,
או נתכוין להרוג עובד בוכבים ותרג את ישראל שעמד על ידו, או
נתכוין לגפלים – וולדות שנולדו עם מום, ואינם יכולים לחיות,
והרג את בן קיימא – אדם בריא. בכל אלו פטור, והטעם שאף אל
פי שהתרו בו, ואמרו אל תורק בבדמה ואו בגוי או בנפלים, שמו
תהרגו אדם שעומד בצדה ותתחייב מיתה, ואמר על מנת כן אני
עושה שאם אהרגנו אהרג, התראת ספק היא, שהרי בשעת
הזריקה אינו מבורר שאכן יפגע באדם, ואינה נקראת התראת.
וכן זרק אבן בחבירו ונתפזר להפוזר בה על קמחיו, ולא היה בה
באבן גודל כדי להמיתו על ידי הכאתה על קמחיו, והלכה לה על
לבו, והיה בה כדי להמיתו אם תכה על לבו, ומת, פטור, שאף על
פי שהתרו בו שמוא תפגע האבן בלבו ותהרגנו, התראת ספק היא,
ואינה התראת.
המשנה מביאה דינים נוספים: זרק אבן ונתפזר להפוזר בה על לבו,

על משענתו ונקמה המכה' וגו', אם המוכה חי, למה הוצרך הכתוב
לפטור את המכה ולומר 'ונקמה המכה' וכי תעלה על דעתך שזה
נתפא ומהלך בפיו וזה נהרג, אלא שהפסוק מדבר בזה ששענתו
למיתה, ואחר כך הקל ממה שהיה, ואמדוהו שיחיה, והוא שכתוב
'אם יקום והתהלך בחוצה על משענתו', ולאחר כך הכבד ומת, ועל
זה נאמר 'ונקמה המכה', והיינו שהוא פטור.
מקשה הגמרא: ורבנן, 'ונקמה המכה' מאי דרשי ביה – מה דרשו
בו. מתרצת הגמרא: קלמר שאם אמדוהו למיתה חובשין אותו –
אין המכה בבית הסודר שלא יברח עד שנראה אם ימות המוכה
או לא, והוא שכתוב 'אם יקום והתהלך בחוצה על משענתו', והיינו
כשיתפא לגמרי, אז 'ונקמה המכה', כלומר ישתחרר מבית הסודר.
שואלת הגמרא: ורבין נחמיה דין תביעה קנא ליה. משיבה הגמרא:
ילין – למד כן מקושש, וכנאמר (במדבר טו לב, לד) 'ויהיו בני ישראל
במקדש וימצאו איש מקשש עציץ ביום השבת וגו', ויניחו אותו
במשקם לא פלש מה יעשה לו, ומכאן שכאשר ממתנים
לביורו הדין מדיני נפשות, יש לחבוש את הנידון.
מקשה הגמרא: ורבנן, נמי לילין – שילמדו גם הם מקושש.
מתרצת הגמרא: מקושש ידוע היה דבר קטל הוא – שהוא חייב
מיתה, שנאמר (שמות לא יד) 'מחלליה מות יומת וגו', ומשה לא היה
ידע קטליה קנא – אלא שמשעה לא ידע באיזו מיתה לדונו, וכיון
שודאי חייב מיתה חבשוהו, לאפוקי מאי – ואין ללמוד מכך לגבי
המכה את חבירו דלא ידעין אי בר קטל הוא אי לא בר קטל
הוא, שאולי דווקא באופן שלמד דין תביעה ברובה.
באופן שיש צד שהוא פטור.
ודאי שגם רבי נחמיה מודה שלא ניתן ללמוד ממקושש וכן"ל,
ולכן מבארת הגמרא: ורבין נחמיה יליין דין החבישה ממנה,
שכתוב בו (ויקרא כד יא) 'ויעקב בן האשה הישראלית את השם
ויעקל ויביאו אותו אל משה וגו', ויניחוהו במשמר לפרש להם על פי
ה', דלא תהו ידע אי – שלא ידעו אם בר קטל הוא או פטור, ואף
על פי כן חבשוהו, ומכאן שלמד דין תביעה ברובה.
מבארת הגמרא: ורבנן סוברים שאין ללמוד משם ואלא מ'נוקה
המכה', משום שחבישת המנהג לא היתה מן הדין אלא הוראת
שעה היתה – משה הורה לעשות כן מדעת עצמו.
הדברים שנאמרו לעיל הם ב'הנחה' בברייתא, וידע היה משה רבינו
שחמקושש במיתה, שנאמר (שמות לא יד) 'מחלליה מות יומת וגו',
אלא לא היה ידע באיזו מיתה נהרג, שנאמר (במדבר טו לב) 'ויניחו אותו
במשמר כי לא פרש וגו', מה יעשה לו, ומשמע שברור היה שצריך
לעשות בו דבר, אלא שלא ידעו מה לעשות. אכל מנהג, לא נאמר
בו אלא (ויקרא כד יב) 'ויניחוהו במשמר לפרש להם על פי ה', ולא
כתוב 'לפרש להם מה יעשה לו', ומשמע שכל עיקר דינו היה
צריך לפרש להם, שלא היה משה ידע אם הוא בן מיתה כל עיקר
אם לאו.
נאמר (שמות כא יח) 'וכי יריבון אנשים והכה איש את רעהו באבן
או באגרוף ולא ימותו ונפל למשכב, ואם יקום והתהלך בחוצה על
משענתו ונקמה המכה רכן שבתו ונתן ורפא ורפא', מה שכתוב 'ולא
ימות', וכן 'אם יקום והתהלך בחוצה על משענתו ונקמה המכה' הם
שני יתורים, לדרוש על דינים של 'אומדנא', שאמדוהו לדבר אחד
ואירע אחרת, וכדלהלן. מבררת הגמרא: בשלמא לרבין נחמיה,
היינו ד'הנחה' תרי אומדני – מיושב שנכתבו שני יתורים, חד –
היתור הראשון 'ולא ימות', ללמד שאם אָמְדוּהוּ לְמִיתָה, ולא מת
אלא היה יחי, המכה פטור ממיתה, ואין אומרים שכוין שהכהו
מכה שעמד למות מחמתה, הרי הוא רוצח וחייב מיתה, ומה שלא
מת המוכה, אין זה אלא משום שהקדוש ברוך הוא חמל עליו, וחד
– והיתור השני 'אם יקום' וגו' ללמד שאם אָמְדוּהוּ לְמִיתָה, והקל
ממה שחָתָה, המכה פטור אפילו אם הכבד ומת לאחר מכן. שואלת
הגמרא: אלא לרבנן, שאינם דורשים לפטור באמדוהו למיתה
והיקל ומת, תרי אומדני למה לי – מה הם שני דיני 'האומדנא'
שאנו למדים משני היתורים.